

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд
411-6/2021

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 4266 датум: 18. фебруар 2021. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Извештај о посети **Окружном затвору у Новом Саду**

Праћење спровођења препорука из Извештаја Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака о посети Републици Србији из 2017. год.

Београд, фебруар 2021. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, А11 – Иницијатива за економска и социјална права, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Одбор за људска права Ваљево.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 4. јуна 2020. год.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Окружни затвор у Новом Саду
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	21. јануар 2021. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење спровођења препорука из Извештаја о посети Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (СРТ) Републици Србији из 2017. године
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна посета, по Плану посета за 2021. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Најављена посета
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана у сарадњи са Покрајинским омбудсманом
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: др Наташа Тађевић, заменица заштитника грађана и руководица НПМ Чланови тима: Марко Анојчић, Заштитник грађана/Одељење НПМ Маја Јовић, Заштитник грађана/Одељење НПМ Анико Ширкова, заменица покрајинског омбудсмана

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Члановима мониторинг тима пружене су тражене информације, омогућен обилазак просторија, увид у затражену релевантну документацију као и ненадзирани разговори са притвореним лицима.

Професионално поступање руководства и службеника завода током посете НПМ представља пример добре праксе у поступању, у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.

ТОК ПОСЕТЕ

У уводном разговору са замеником управника ОЗ Нови Сад представљени су чланови тима и циљ посете. Након тога обављени су ненадзирани разговори са око 20 притворених лица, извршен увид у релевантну документацију, као и обилазак свих просторија у Одељењу притвора. НПМ је током посете разговарао и са представницима служби за обезбеђење, третман и здравствену заштиту. На крају посете, вођа тима НПМ изнела је прелиминарна запажања о обављеној посети руководству.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА СРТ

1. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет подстиче органе Републике Србије да наставе да спроводе план реформе затворског система како би обезбедили да сви затвореници бораве у пристојним условима, да се са њима поступа са поштовањем и да им се понуди сврсисходан низ активности које их припремају за реинтеграцију у заједницу. У том циљу, Комитет сматра да је од суштинске важности да се уведу темељне промене у садашњем концепту притвора у истрази.

НАЛАЗ НПМ:

НПМ је похваљује напоре и активности које завод предузима да се материјални услови унапреде. У претходној години извршено је хигијенско кречење свих просторија у Одељењу притвора и ходника, замењена је расвета и обезбеђени вентилатори и клима уређаји. Међутим, током обиласка спаваоница уочено је да су у појединим у употреби дотрајали душеци, док су се појединим притвореници жалили на проблеме са инсектима, нарочито на стенице у душецима. Такође, уочено је да су у тоалетима санитарни уређаји дотрајали. Купатила се налазе у одвојеној просторији, која испуњава услове у погледу приватности, хигијене и доступности топле воде. Купање се организује 3 пута недељно за жене, а 2 пута за мушкарце.

НПМ разуме да је због недостатка простора, а великог броја лица лишених слободе, односно због преоптерећености смештајних капацитета, отежано одржавање хигијене, али указује да услови пренасељености имају више негативних последица: скучен и нехигијенски смештај, недостатак приватности, смањене активности ван спаваоница јер потребе превазилазе капацитете особља и доступних објеката и сл, те је неопходно уложити додатни напор у правцу унапређења смештајних и хигијенских услова.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2021. године

ОЗ Нови Сад предузеће мере да се у Одељењу притвора одржавају адекватни хигијенски услови смештаја. Између осталог, потребно је да се избаце из употребе дотрајали душеци и обезбеде одговарајући, да се изврши замена дотрајалих санитарних уређаја у тоалетима, као и да се спроведе дезинсекција притворске јединице.

Сва притворена лица са којима је тим НПМ обавио разговор похвалила су професионално поступање службеника Завода

Када је реч о осуђеним лицима, према наводима службених лица око 120 осуђеника је радно ангажовано, а на дан посете било их је 78 јер се просторије у којима се обављају послови картонаже и бетонске галантерије реновирају. Имајући у виду епидемијску ситуацију радна ангажовања осуђеника се реализују само унутар установе и то на пословима одржавања зграде, у вешерају и кухињи, у гаражи моторних возила, на фарми који подразумева сточарство и узгој биљака, у картонажи и на изради бетонске галантерије. Око 50 осуђеника из полуотвореног одељења и око 30 осуђеника из затвореног одељења су упошљени на наведеним пословима.

НПМ похваљује праксу упошљавања осуђених из затвореног одељења и охрабрује Завод да и убудуће то чини имајући у виду да њима највише недостају сврсисходне активности у континуитету.

Слободно време осуђена лица из затвореног и полуотвореног одељења могу проводити у засебним двориштима у трајању од 2 сата. Од курсева и обука, који су осуђеницима од значаја за лакшу интеграцију у заједницу, од фебруара 2020. године није ни један реализован због епидемије. Последња обука која је реализована у целости је била картонажа коју је прошло 20 осуђеника. Такође, активности попут организованих предавања из веронауке, значају бављења спортом, литерарних конкурса, те позоришних представа и фудбалских турнира, којих је протеклих година било, почев од фебруара 2020. године се такође нису реализовале.

2. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму конкретне мере да обезбеде да сви притвореници имају на располагању бар 4м² животног простора, у складу са законом, изузимајући санитарни део. Комитет би желео да буде обавештен о званичном капацитету сваког притворског одељења у свакој затворској установи, на основу горе наведеног захтева од 4м² животног простора по затворенику у ћелијама за више лица и 6м² у самицама, увек изузимајући санитарни део.

НАЛАЗ НПМ:

Број лица који се налазе у Одељењу притвора превазилази расположиве смештајне капацитете. Наиме, због недостатка простора и пораста броја лица лишених слободe која се упућују у овај завод на издржавање мере притвора, Завод је у појединим спаваоницама унео додатне лежајеве, што доводи до пренасељености. У појединим релативно малим спаваоницама борави и по осам лица, при чему су исте димензија 5,3x3,53 m².

Имајући у виду чињеницу да је на дан посете у Одељењу притвора боравило 238 лица, а да је капацитет 146 лица, да је НПМ уочио да су поједина лица у притвору у дужем временском периоду (и годину дана), као и да се на дан посете у притвору налазила и жена која је деветом месецу трудноће и којој је недавно продужен притвор, НПМ сматра да би Виши суд у Новом Саду и основни судови на подручју за које је овај суд основан требало да имају ове чињенице у виду приликом одређивања мере притвора, да предузму активности да се притвор одређује само ако се иста сврха не може остварити другом мером, као и да поступају са нарочитом хитношћу ако се лице налази у притвору. Из наведеног разлога, НПМ доставља овај извештај и Вишем суду у Новом Саду.

Проблем пренасељености није у тој мери изражен у делу у којем бораве жене притворенице, с обзиром на чињеницу да се у спаваоницама димензија 3,6x3,6 m² налазе по четири кревета, те да у тренутку посете нису били попуњени сви капацитети.

3. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије осмисле и спроведу свеобухватан режим ванћелијских активности за притворенике. Такође, треба да обезбеде да се свим затвореницима, без изузетка, понуди бар два сата активности на слободном ваздуху дневно, у складу са законом. Затворска дворишта би требало да буду опремљена одговарајућом спортском опремом за вежбање.

НАЛАЗ НПМ:

Притвореницима је омогућен боравак на свежем ваздуху који у редовним околностима траје 2 сата. Међутим, према службеним наводима, због заштите од ширења корона

вируса направљено је више група за шетњу, услед чега од почетка епидемије имају мање времена на располагању за шетњу, око 1 сат. Завод располаже са 5 шеталишта за притворена лица, од којих је једно предвиђено за жене. На шеталиштима се налазе једноставне справе за физичке вежбе.

простори за боравак на свежем ваздуху

Нико од притвореника са којима је тим НПМ разговарао није радно ангажован. Познато им је да је могуће да се радно ангажују као редари, што подразумева једноставне послове као што су подела поште и пакета. Притворена лица време проводе у спаваоницама, играју друштвене игре, слушају радио или гледају телевизијски програм, уз свакодневну шетњу на отвореном ваздуху. У оквиру притвора, већ две године постоји библиотека коју притвореници могу да користе, а омогућено им је да посећују и цркву.

НПМ похваљује чињеницу да су током 2020. године притворена лица била укључена у хигијенско кречење Одељења притвора, односно да су у том смислу била радно ангажована и да им је исплаћена накнада за рад.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2021. године

ОЗ Нови Сад предузеће мере ради упошљавања и организовања других сврсисходних активности за заинтересоване притворенике, у складу са законом и важећим стандардима.

4. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет позива органе Републике Србије да уложи напоре да побољшају услове притвора у притворским јединицама. Конкретније, препоручује да се предузму кораци за побољшање услова у посећеним установама, а посебно:

- побољшање проветравања у просторијама у окружним затворима у Врању и Новом Саду;
- поправка оштећеног намештаја и неисправно вештачко осветљење у просторијама у Окружном затвору у Новом Саду;

- обезбеђивање дворишта за шетњу и заклоном од кише и сунца и опрема за фитнес/спортске активности (нпр. обручи за кошарку) за притворска одељења у свим затворима.

НАЛАЗ НПМ:

Завод је предузео активности у циљу побољшања материјалних услова. Осим хигијенског кречења, предузете су и активности у циљу побољшања проветравања уградњом клима уређаја и постављањем вентилатора. Такође, извршена је поправка вештачког осветљења и већег дела оштећеног намештаја. Дворишта за шетњу имају заклон од кише и сунца и пар једноставних справа за вежбање.

5. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму неопходне кораке да обезбеде да се задржана лица не мешају са притвореницима. Такође, просторије треба да испуњавају минималне стандарде у смислу материјалних услова и да се свим лицима која се држе дуже од 24 сата понуди кретање на слободном ваздуху.

НАЛАЗ НПМ:

У ОЗ Нови Сад се не спроводи полицијско задржавање лица.

6. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да затворско особље у Окружном затвору у Лесковцу престане да носи службене палице у просторима за извршење мере притвора.

НАЛАЗ НПМ:

Иако се препорука Комитета није односила на Окружни затвор у Новом Саду, тим НПМ је приликом посете овом заводу уочио да припадници Службе за обезбеђење носе гумене палице у Одељењу притвора, на видљив начин. Према службеним наводима, број лица, који знатно превазилази капацитете Одељења, као и њихова структура, захтевају овакву праксу.

Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у служби за обезбеђење у управи за извршење кривичних санкција који је донет 2016. године⁴ је предвиђао да се на десној ногавици панталона, које су део радне униформе припадника Службе за обезбеђење, у пределу штепа панталона, дужином ноге, надшива џеп адекватан дужини и ширини палице, чиме би се омогућило да гумена палица коју носе припадници Службе не буде видљива. Међутим, каснијим изменама Правилника изглед панталона је мењан, па према важећој верзији⁵ панталоне *имају џепове који својом формом и израдом одговарају потребама Службе.*

Уважавајући став СРТ да пракса ношења гумених палица тако да затвореници могу да их виде не иде у прилог развоја добрих односа између запослених и затвореника и истовремено разумевајући ситуацију са бројем и структуром лица лишених слободе, као и са недовољним бројем припадника Службе за обезбеђење, каква је ситуација у ОЗ Нови Сад, НПМ би желео да добије виша информација од Управе за извршење кривичних санкција о разлозима за промену изгледа униформе, тако да сада гумене палице када се носе не могу да буду невидљиве, као и став Управе о

⁴ "Сл. гласник РС", бр. 29/16.

⁵ "Сл. гласник РС", бр. 29/16, 74/16, 3/17, 89/17 и 7/19.

потреби за ношењем гумених палица и начину њиховог ношења у постојећим, горе описаним околностима.

7. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет наглашава своју препоруку да органи Републике Србије предузму хитне кораке да се свим малолетним притвореним лицима понуде образовне и рекреативне активности, узимајући у обзир специфичне потребе њихове старосне групе. Физичко васпитање треба да сачињава већи део тог програма.

НАЛАЗ НПМ:

Према наводима службених лица, малолетни притвореници нису исказивали потребу и жељу за укључење у актуелно образовање које се до доласка у притвор, евентуално, реализовало на слободи. Ипак, Служба за третман би, уз претходну сагласност судије за малолетнике, била у могућности да реализује основно и функционално описмењавање, као и да пружа помоћ у савладавању актуелног школског градива.

Од рекреативних активности на располагању им је једино шетња у дворишту, као и коришћење постојећих справа за вежбање у дворишту.

Тим НПМ је обавио разговор са једним малолетним лицем које се на дан посете налазило у притвору. Ово лице је похвалило рад психолога који му је био доступан за разговор, као и рад Службе за здравствену заштиту. Лице није укључено у образовне активности, јер, како је навео није психички способан за наведено, с обзиром на чињеницу да тешко подноси чињеницу да је у притвору. Осим шетње на свежем ваздуху малолетник није ангажован у другим активностима.

8. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије обезбеде женама притвореницама смислене активности и одговарајући људски контакт, укључујући редован приступ психологу. То је утолико важније када су оне смештене у условима сличним самици

НАЛАЗ НПМ:

На дан посете у Одељењу притвора се налазило 13 жена. Од активности које су им на располагању, жене углавном време проводе у шетњи двориштем, а у пролеће време закупе и одржавањем цвећа у врту дворишта. Остатак дана проводе у соби.

Служба за третман ОЗ Нови Сад има запослена 4 психолога те се свим притвореним лицима, као и женама и малолетницима, који за тим имају потребе или се она процени од стране запослених у овој служби, омогућава њихова подршка и помоћ.

НПМ похваљује чињеницу да жене имају редован приступ психологу, што су притворенице са којима је НПМ тим разговарао и потврдиле и похвалиле начин на који психолози обављају свој посао.

9. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет још једанпут позива органе Републике Србије да израде свеобухватну стратегију за пружање помоћи затвореницима који имају проблеме са дрогама (види такође став 78. из Извештаја о посети 2015. године: СРТ/Inf (2016) 21).

НАЛАЗ НПМ:

НПМ је у Тематском извештају који је посвећен праћењу поступања према зависницима од психоактивних супстанци у установама за извршење кривичних санкција⁶ похвалио индивидуални третмански рад који се спроводи у ОЗ Нови Сад као пример добре праксе и охрабрује Завод да настави са активностима које предузима у погледу поступања према овој категорији затвореника.

У ОЗ Нови Сад Служба за третман спроводи програме превенције који се односе на едукацију осуђеника и подизање свести о штетним последицама злоупотребе дрога. Наведени програми за осуђена лица су осмишљени као 1) индивидуални рад са зависницима и 2) групни рад са зависницима.

Осуђени који приступа индивидуалном програму обавезује се да ће активностима програма редовно и активно учествовати и доприносити личној промени, да ће се придржавати савета лекара и редовно узимати терапију, а групни рад са зависницима подразумева заједничке едукативне радионице, предавања, као и вежбе и задатке.

Током 2020. године било је укључено у просеку 4 - 5 осуђеника, али се са њима у већој мери ради појединачно имајући увиду епидемијску ситуацију. Динамика сусрета је у просеку 1 - 2 недељно, али зависи и од постигнућа као и тренутних потреба и стања полазника ових програма.

У Заводу не постоји стално запослени психијатар већ исти долази два пута недељно, а не постоји ни посебно одељење за одвикавање од ПАС.

10. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Као што је био случај у 2015. години, изгледа да Министарство здравља још није извршило инспекције у погледу свеукупног функционисања здравствених служби у затворима, како је предвиђено у члану 276. Закона о извршењу кривичних санкција. Такође, није дошло ни до каквог развоја догађаја који се тичу могућег преношења одговорности за здравствену заштиту у затворима на Министарство здравља. Комитет сматра да је надзор Министарства здравља и ангажовање у здравственој заштити у затворима важно и желео би да добије информације о ова питања.

НАЛАЗ НПМ:

ОЗ Нови Сад располаже са три амбуланте и стоматолошком ординацијом. Према наводима начелника Службе за здравствену заштиту, у потпуности су опремљене неопходном опремом. У протеклом периоду набављени су ЕКГ апарати и нова столица за стоматолошке интервенције. Такође, обезбеђени су сви неопходни лекови, у складу са потребама осуђених и притворених лица.

У Заводу раде три лекара, од којих је један начелник Службе, лекар стоматолог и четири медицинска техничара. Лекар психијатар долази у Завод два пута недељно. Још један лекар је запослен у Заводу, али је тренутно на специјализацији. У међувремену, од претходне посете, један лекар и медицински техничар су примљени у сталан радни однос. Проблем недостатка средњег медицинског кадра је нешто чиме Завод, према наводима начелника здравствене Службе, планира да се посвети у наредном периоду расписивањем конкурса.

⁶ Бр. 411-127/20 од 18. децембра 2020. год.

НПМ би желео да од Окружног затвора у Новом Саду и Управе за извршење кривичних санкција добије више информација о радном ангажовању недостајућег средњег медицинског кадра у ОЗ Нови Сад.

Министарство здравља је обавило надзор над радом Службе за здравствену заштиту ОЗ Нови Сад у циљу утврђивања услова за обављање здравствене делатности, када су добили лиценцу/дозволу за рад. Од тада нису обављали надзор у ОЗ Нови Сад.

Служба за здравствену заштиту није добила никакве нове протоколе лечења и поступања према лицима лишеним слободе са менталним сметњама, нити су имали посебне обуке о поступању према овим лицима. Иако је у одговору државе наведено да ће нова стратегија менталног здравља обухватати и затворски систем и иако су у Програму о заштити менталног здравља у Републици Србији за период 2019 – 2026. године, који је након тога донела Влада Републике Србије,⁷ као посебно угрожена група за коју би требало развити превентивне програме и програме за унапређење менталног здравља идентификована лица која током трајања казне затвора оболе од тежег менталног поремећаја, којима је неопходно да им се, одговарајућом правном регулативом, обезбеди адекватан психијатријски третман који би пружале надлежне службе за заштиту менталног здравља, Акциони план не предвиђа било какве активности у том смислу. Као једина активност која је у вези са поступањем према лицима са менталним сметњама на издржавању казне затвора Акциони план предвиђа спровођење едукације лекара запослених у заводима за извршење кривичних санкција, са циљем смањења дискриминације, стигматизације и друштвеног искључивања особа са менталним поремећајима.

НПМ је већ указивао на потребу да сва лица са менталним сметњама која издржавају казну затвора буду измештена из редовног затворског режима.⁸ Такође, Заштитник грађана је 2017. године указао на то да осуђени који се налазе на извршењу казне затвора, а који су, након изрицања казне, оболели од тешких менталних поремећаја, представљају нарочито осетљиву категорију осуђених унутар опште осуђеничке популације, према којима се не може спроводити програм поступања ни остваривати сврха извршења казне затвора; да постојећи правни оквир не омогућава да се изречена казна затвора замени мером безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, а казнено-поправни заводи и окружни затвори нису организационо, кадровски ни технички оспособљени да пруже одговарајући третман осуђенима са тешким менталним поремећајима; те да и поред препорука и усвојених стратегија поступање у односу на ова лица није суштински унапређено, односно у казнено-поправним заводима и окружним затворима нису обезбеђени услови за индивидуализиран приступ њиховом лечењу, који би обухватио припрему индивидуалног плана лечења и пружање делотворног психо-социјалног рехабилитационог третмана. У мишљењу које је тада упућено Министарству правде и Министарству здравља Заштитник грађана је заузео став да би поступање државних органа према осуђенима који се налазе на извршењу казне затвора, а који су након изрицања казне затвора оболели од тешких менталних поремећаја, било унапређено када би у оквиру својих овлашћења и у узајамној сарадњи, извршили систематску

⁷ "Сл. гласник РС", бр. 84/19.

⁸ Видети, на пример, Извештај НПМ за 2019. год, бр. 417- 69/20 од 17. јула 2020. год, поглавље 4.2. Извршење кривичних санкција, Опште препоруке за отклањање недостатака.

анализу и евалуацију поступања Управе за извршење кривичних санкција према овим лицима, и предузели све мере, укључујући и оне које се односе на предлагање измена релевантних прописа, да се поступање према овој категорији лица у потпуности усклади са важећим стандардима.⁹

11. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије обезбеде да сви здравствени прегледи новопридошлих притворених лица буду обављени у складу са захтевима наведеним у члану 12. Правилника о извршењу мере притвора.

НАЛАЗ НПМ:

Први здравствени преглед притвореника се углавном обавља истог или наредног дана по пријему у Завод. До одлагања долази ако је пријем обављен касније петком или током викенда, па поједини притвореници на први преглед чекају до понедељка.

Поред узимања анамнестичких података, података о обољењима и провере основних телесних функција обавља се визуелни преглед притвореника. Ипак, притвореници се ради визуелног прегледа не скидају увек у потпуности, већ само ако тврде да на телу имају неке повреде или друге промене од значаја за лекара.

Имајући у виду важност првог лекарског прегледа лица по пријему у Завод, НПМ сматра да би ОЗ Нови Сад би требало да предузме мере да се први лекарски преглед увек обавља најкасније у року од 24 часа од пријема, како је и прописано Правилником о извршењу мере притвора, за шта ће пре свега бити потребно обезбедити довољно доступног здравственог особља. Такође, ови лекарски прегледи би увек требало да обухватају и визуелни преглед комплетног тела новопримљеног лица, без обзира да ли је указао на евентуалне повреде или не. Овако ће повреде које лице има при пријему у Завод бити документоване благовремено и у потпуности.

У вези са потребом да се увек обави визуелни преглед комплетног тела лица, НПМ овде подсећа на то да је приликом претходне посете ОЗ Нови Сад разговарао са једним притвореним лицем које је тада имало уочљиве повреде на телу, за које је тврдио да их је задобио током боравка у полицијској станици, а ове повреде нису биле констатоване у Заводу на првом лекарском прегледу.¹⁰

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2021. године

У ОЗ Нови Сад, први лекарски преглед лица лишених слободе ће се обављати најкасније у року од 24 часа од пријема у Завод и увек ће обухватати визуелни преглед комплетног тела лица.

ОЗ Нови Сад није добио најављене обрасце за сачињавање лекарског извештаја након првог прегледа на пријему у Завод нити за регистровање повреда, након првог прегледа или након примене мера принуде.

НПМ би желео да добије више информација од Управе за извршење кривичних санкција о почетку употребе образаца за сачињавање лекарских извештаја након првог прегледа на пријему у завод и за регистровање повреда.

⁹ Мишљење Заштитника грађана бр. 12-3077/13 од 17. маја 2017. год.

¹⁰ Извештај НПМ о посети ПУ Нови Сад бр. 412-43/20 од 26. јуна 2020. год.

12. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет понавља своју препоруку да се предузму кораки како би се обезбедило да затворске службе здравствене заштите у објектима које је посетио Комитет, као и друге затворске лекарске службе у другим деловима Србије, у потпуности извршавају своју улогу у спречавању неадекватног поступања и мучења у складу са горе наведеним запажањима и обезбеде следеће:

- да лекари укажу на крају својих извештаја о трауматским повредама, кад год могу то да ураде, на сваку узрочну повезаност између једног или више објективних лекарских налаза и изјава предметног лица;
- да извештаји о трауматским повредама који се тичу повреда које су вероватно настале злостављањем (чак и у одсуству изјава) буду аутоматски прослеђени телу надлежном за спровођење истрага, укључујући и кривичне истраге о тој ствари, без обзира на жеље предметног лица у питању;
- да лекари саветују предметног затвореника да писање таквог извештаја потпада под оквир система за спречавање злостављања, да тај извештај мора да се аутоматски проследи јасно одређеном истражном телу и да такво прослеђивање не замењује подношење притужбе у одговарајућем облику.

Такође би било препоручљиво да затворски лекари могу, у редовним временским размацама, да добијају повратне информације о мерама које су предузела релевантна тела везано за поступање по њиховим прослеђеним извештајима.

13. ПРЕПОРУКА СРТ:

Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму кораке у свим затворима да се уведе јасна пракса извештавања правосудних органа о свим случајевима наводног неадекватног поступања у којима су евидентирани повреде.

НАЛАЗ НПИМ:

Уколико лице на пријему у Завод наведе да је приликом хапшења задобило повреде, комплетна документација – службена белешка припадника Службе за обезбеђење, потврда о пријему лица, изјава лица, лекарска документација и фотографије повреда – се доставља јавном тужилаштву. У пропратном акту се поред података о лицу у питању наводи и који полицијски службеник из које организационе јединице полиције је довео лице у Завод. Документација се прослеђује чак и ако лице нема примедби на рад полиције, довољно је да наведе да је повреде задобио приликом хапшења. Према службеним наводима, нису имали случај да на основу уочених повреда посумњају да је дошло до злостављања иако лице није изјавило да је повреде задобило при хапшењу, већ се воде наводима које је лице дало на пријему.

Извештаји лекара о уоченим повредама садрже наводе лица о настанку повреда, објективни налаз лекара и мишљење о повезаности изнетих навода и налаза. Лекари воде и посебну евиденцију повреда лица уочених на пријему у Завод. Извештаји се израђују у три примерка, један за начелника Службе за здравствену заштиту, један за Службу за обезбеђење, како би уз осталу документацију били прослеђени јавном тужилаштву и један за здравствени картон лица. Повреде фотографише Служба за обезбеђење. Извештаји о повредама се не сачињавају на стандардизованим обрасцима и повреде се не уписују у шему тела.¹¹

¹¹ Видети: поступање по 11. препоруци СРТ.

У Центру за обуку и стручно оспособљавање су биле одржаване обуке о примени Истамбулског протокола, у које су били укључени и радници Службе за здравствену заштиту ОЗ Нови Сад.

Према наводима здравствених радника, они углавном не добијају повратне информације о мерама које је предузело јавно тужилаштво којем је прослеђен њихов извештај. У ретким случајевима се дешавало да их позову као сведоке у кривичном поступку против оптуженог службеника, али ни тада не знају исход поступка.

14. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије обезбеде да се у потпуности поштује поверљивост здравственог прегледа ново примљених затвореника.

НАЛАЗ НПМ:

Припадници Службе за обезбеђење по правилу присуствују прегледима притвореника тако што стоје на вратима амбуланте или у самој амбуланти. У лекарским извештајима у које је НПМ извршио увид се њихово присуство не констатује, а у појединим извештајима је уписано да је преглед обављен "без присуства припадника службе обезбеђења".

У Служби за здравствену заштиту у употреби је образац "потврда о пријему лица", у који лекар, између осталог, уписује и да ли је потребно присуство немедицинског особља лекарском прегледу. Ипак, припадници Службе за обезбеђење присуствују прегледима на горе описани начин без обзира на то да ли је њихово присуство захтевао лекар.

ПРЕПОРУКА из посете НПМ 2021.

ОЗ Нови Сад ће предузети мере да припадници Службе за обезбеђење и друго немедицинско особље присуствују лекарским прегледима лица лишених слободе искључиво на захтев лекара, да се њихово присуство и разлози за то евидентирају, а да припадници Службе за обезбеђење имају могућност и обавезу да лекару укажу на евентуалне безбедносне ризике које би требало да има у виду приликом доношења одлуке о њиховом присуству лекарском прегледу.

15. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Делегација Комитета је обавештена да ће око 150 ново запослених затворских чувара ступити на дужност чим прођу комплетну обуку. С обзиром на потребу израде пуног програма активности за притворенике, треба преиспитати захтеве у погледу броја особља. Комитет би желео да добије информације о обезбеђеној обуци за горе наведених 150 ново запослених затворских службеника и њиховом распоређивању.

НАЛАЗ НПМ:

У Служби за обезбеђење тренутно ради 96 припадника Службе. Конкурс за пријем још 10 нових, који је најављен НПМ приликом претходне посете Заводу обављене у мају 2020. године, је при крају и очекује се да ће они у кратком року почети са радом. Њих прво очекује приправнички стаж па полагање стручног испита. Како је приликом претходне посете најављено, неколико запослених који су радили на одређено време је у међувремену примљено у сталан радни однос.

НПМ примећује да ново запошљавање захтева одређени проток времена, од доношења одлуке, преко спровођења конкурса, до коначног пријема у Службу и каснијег полагања стручног испита. У том периоду, који може трајати и дуже од једне године, Служба за обезбеђење у Заводу у којем се нови радници запошљавају остаје без припадника Службе – одласком у старосну пензију на пример или престанком радног односа из других разлога. Такође, пракса је показала да одређени проценат новопримљених извршилаца убрзо по пријему у Службу исту и напусти, из разних разлога, често и зато што уоче да тај посао није за њих. Тако, ново запошљавање не доводи до потребног повећања у броју припадника Службе, већ практично до одржавања постојећег броја, који је већ недовољан за обављање свих послова. Како је то и СРТ приметно, израда и увођење пуног програма активности за притворенике захтева и повећање броја особља, који би те активности могли да организују и спроведу.

НПМ би желео да од Управе за извршење кривичних санкција добије информације да ли су разматране промене у начину на који се попуњавају упражњена радна места у Служби за обезбеђење и другим службама у заводима за извршење кривичних санкција, имајући у виду проблеме на које је указано горе.

16. ПРЕПОРУКА СРТ:

- Комитет препоручује да органи Републике Србије преиспитају режим посета у свим јединицама где бораве лица задржана на основу решења и да се обезбеди да затвореници добију бар три посете од по једног сата сваког месеца, што је по могућству еквивалентно једном сату сваке недеље. Такође, органи Републике Србије треба да уведу правило отворених посета за све затворенике, а да затворене посете буду изузетак. Поред тога, металне мреже на кабинама у Окружном затвору у Лесковцу треба да се уклоне и у кабинама за посетиоце обезбеде седишта за лица задржана на основу решења и њихове посетиоце.

НАЛАЗ НПМ:

Притворена лица у ОЗ Нови Сад имају право на једну посету недељно од стране чланова породице и других блиских лица у трајању од пола сата, односно четири – пет пута месечно у укупном трајању од два – два и по сата. Два радна дана у недељи су одређена за посете, у периоду од 8:00 до 16:00 часова, а на основу почетног слова презимена је одређено ко ће примати посете ког дана у недељи. Према службеним наводима, оваква организација је последица великог броја лица у притвору, због чега немају могућност да им омогуће да посете трају по један сат. Нико од притворених лица није се пожалио НПМ тиму на начин и време трајања посета.

обавештење о режиму посета притвореницима

У Одељењу притвора се налази више кабина за посете, са стаклом између посетиоца и притвореника, а овакве затворене посете су због епидемије заразне болести сада правило. Пре епидемије, поступајући суд је одређивао да ли ће посета бити отвореног или затвореног типа.